

**FORTIFICAȚIILE ASĂNEȘTILOR DE PE LIMESUL MEDIAN AL
DUNĂRII DE JOS¹. CONEXIUNI ISTORICE CU SPAȚIUL
ROMÂNESC RIVERAN**

**THE FORTIFICATIONS OF THE ASEN RULERS ON THE
CENTRAL LIMES OF THE LOWER DANUBE. HISTORICAL
CONNECTIONS WITH THE ROMANIAN RIVERSIDE**

Ginel Lazăr*

Abstract

The Bulgarian fortresses on the middle course of the Lower Danube, from upstream to downstream, were during the Middle Ages important centres for the surveillance of the river and for the control and protection of border roads. In case of emergencies, they received military help from the inland regions of the Tsardom. There existed connections between the Bulgarian fortresses and those on the left bank of the Danube, especially during the First Bulgarian Empire, but also during the second one, although archaeological discoveries do not always confirm written sources. The silence of the sources is a problem of the classical Middle Ages, particularly in the case of the Lower Danube area. The few historical evidences, interpreted objectively, lead to conclusions which not seldom contradict national historiographic interests. Both Bulgarians and Romanians witnessed a cohabitation dictated by common interests, generated by a specific historical context, and the empire of the Asen Dynasty, which intended to substitute the Byzantine one, had a certain influence over the territory north of the Danube, that is noticeable in what concerns the liturgical language and that used in the chancelleries of the two Romanian principalities, the use of the particle "Io", which preceded the titles of Romanian rulers and which comes directly from tsar Ioan Asen II, and, not lastly, the use of some fortresses on the left bank of the Danube as outposts for the strong fortresses on the other bank.

---

¹ Prin limesul median al Dunării de Jos înțelegem cursul Dunării dintre terasele acesteia din zona Calafatului și formarea brațelor Dunării, înainte de Delta Dunării, adică brațul Borcea și Ostrov, constituite în amonte de Călărași, în dreptul Silistrei, respectiv granița actuală a Dunării dintre Bulgaria și România. În acest caz, avantajul de bază al mediului, în descrierea datelor de comparație, conduce la stabilirea unei proporții de reper.

* Cercetător, Muzeul Național de Istorie a României, Compartimentul de Istorie Medievală din cadrul Secției de Istorie Medievală, Modernă și Contemporană, doctor în istorie, e-mail: eugeniulazar@yahoo.fr

Keywords: Bulgarian fortress, Lower Danube area, Asen Dynasty, Romanian principalities.

Acest studiu este rezultatul unei documentări de teren, efectuată în luna octombrie a anului 2019, privind aprofundarea temei de cercetare a autorului pe anul în curs, obiectiv specific al Secției istorie, din cadrul MNIR, având ca perspectivă apropiată publicarea unei lucrări despre sistemele defensive și ofensive ale Țaratului Asăneștilor, unde cetățile au jucat un rol extrem de important în viața statului. Fortificațiile sunt un reper al științei militare, în măsură să promoveze mărturiile istorice despre cultura și evoluția unei civilizații.

Dacă în articolul nostru din numărul XXIX al anuarului MNIR („Muzeul Național”, 2017) am făcut o scurtă incursiune asupra cetăților Țaratului², în cel prezent vom dezvolta o anumită caracteristică a relațiilor dintre cetățile de pe malul drept al Dunării și cele de pe malul stâng³. Legăturile de factură militară și comercială au fost posibile deoarece Dunărea⁴ nu era privită neapărat ca o graniță naturală, ceea ce a facilitat stăpânirea vlaho-bulgară a Asăneștilor asupra malului stâng al cursului Dunării. Mai mult, implicita apropiere dintre vlahii din Munții Balcani (Haemus, denumirea antică, sau Stara Planina, denumirea slavă) și cei din Câmpia Română, la momentul declanșării răscoalei Asăneștilor, este confirmată de sursele istorice⁵, argument care pledează și pentru o relație frățească, pe care

² G. Lazăr, *Scurtă incursiune în istoria cetăților Țaratului Asăneștilor (1185-1280)*, în „Muzeul Național”, XXIX, București, 2017, p. 11-33. Vezi și G. Lazăr, *Civilizația Țaratului Asăneștilor*, Iași, 2018, p. 238-259.

³ Pe cât posibil, vom încerca să nu reluăm informații tehnice despre planurile cetăților dunărene, oferite în studiul precedent, decât în măsura în care acestea conferă fluiditate textului, nepunându-l pe cititor în situația nedorită de a căuta în mod special articolul menționat. Din considerente care țin strict de apariția numărului XXXI al revistei „MN”, dar și datorită timpului scurt acordat valorificării materialului documentar recent, vom limita dimensiunea articolului, care va fi finalizat într-un al cadru tematic în viitor.

⁴ Dunărea, bătrânul fluviu european, reprezintă în zilele noastre cel mai important fluviu internațional din bazinul nord-balcanic. Izvorăște din Munții Pădurea Neagră prin două râuri cunoscute ca Brigach și Breg, care curg de la poalele piscului Kandel și se unesc în orașul Donaueschingen, unde primește numele german Donau. În cursul ei, până la vărsarea în Marea Neagră, Dunărea străbate 10 țări: Germania, Austria, Slovacia, Ungaria, Croația, Serbia, Bulgaria, România, Republica Moldova și Ucraina, trecând prin patru capitale: Viena, Bratislava, Budapesta și Belgrad.

⁵ „Iar barbarii lui Asan care au trecut Istrul și s-au unit cu sciții, după ce au înrolat de acolo, în voie, o mare mulțime de aliați, se întoarseră în patria lor, în Moesia”. *Fontes Historiae Daco-Romanae* (FHDR), vol. III (ediție Al. Elian și N.-Ș. Tanașoca), București, 1975, p. 258-259; *O City of Byzantium, Annals of Niketas Choniates*, translated by Harry J. Magoulias, Wayne State University Press Detroit, 1984, p. 206. Vezi și G. Lazăr, *Civilizația Țaratului Asăneștilor*, p. 150-152, n. 174-179 (Pe lângă ajutorul căpătat de la cumanii din stânga Dunării, răsculații vlaho-bulgari au beneficiat și de sprijinul vlahilor

istoricii bulgari o denumesc de „dependență”, între viitoarele și puternicele cetăți bulgărești dunărene ale Asăneștilor și cele vecine acestora, ridicate în anumite etape istorice pe actualul mal românesc al Dunării.

Dunărea s-a bucurat de o atenție specială din partea societății omenesti, pe malurile ei constituindu-se multiple civilizații seculare. Una dintre aceste civilizații, făurite pe osatura ideologiei Primului Țarat bulgar, este cea denumită sugestiv a Țaratului Asăneștilor, după numele românesc al dinastiei fondatoare⁶. După înlăturarea „jugului bizantin”, care survine ca urmare a răscoalei din Târnovo, declanșată, cel mai probabil pe 26 octombrie 1185, de hramul „Sf. Dimitrie”, protectorul⁷ răsculațiilor vlahi și bulgari, se formează în decurs de câțiva ani statalitatea condusă de dinastia Asan, recunoscută și de Imperiul bizantin⁸.

Noul stat mixt, vlaho-bulgar (româno-bulgar), din Hamus și-a consolidat apărarea cu ajutorul cetăților montane cucerite rând pe rând de la bizantini. Controlând potecile montane și stăpânind cetățile situate pe vârfurile lanțului Haemus, precum: Târnovo, Loveci, Preslav, Șumen și Cerven, toate având un caracter inexpugnabil, Țaratul vlaho-bulgar avansează pas cu pas în direcția stăpânirii limesului dunărean. Cetățile bulgărești de pe cursul Dunării Inferioare, cu referire directă la cele de pe malul drept, reprezintă centre importante de comerț, apărare și supraveghere a traficului naval. Cele mai multe dintre ele au fost ridicate pe terasele din vecinătatea Dunării, în afara localităților, dar la distanțe mici față de acestea, în locuri strategice, greu de cucerit, oferind siguranță locuitorilor, care la nevoie se puteau refugia în interiorul zidurilor de incintă, sporind astfel forța de apărare. Țaratul Asăneștilor, devenit după un secol de existență al Doilea Țarat bulgar, se constituise pe o puternică tradiție imperială, care dăinuia la Dunăre încă din vremea Imperiului roman. Organizarea administrativă și militară a Țaratului a determinat ca principalele căi de comunicație, drumuri interne și de hotar, cursul fluvial sau al râurilor, să reprezinte elemente strategice, cu valoare comercială, care trebuiau supravegheate și protejate de armată. Funcționarea în condiții de siguranță a drumurilor de legătură a asigurat posibilitatea de manevră rapidă a detașamentelor militare, dezvoltând o relație strategică între cetățile dunărene și cele din interior (dintre Dunăre și Stara Planina). Pe cursul median al Dunării de Jos există o serie de orașe bulgărești și românești cu tradiție istorică. Aproape

---

din arealul amintit, astfel au reușit să reintre în posesia toparhiei Moesilor, denumită de S. Brezeanu „patria vlahilor” și să „unească domnia misienilor și a bulgarilor într-una singură, așa cum fusese odinioară”). *Ibidem*, p. 151-152, n. 182-183. N. Choniates recunoaște statutul de autohtoni acordat în principal vlahilor, iar Moesia sau Vlahia este țara pe care aceștia luptau să o elibereze. Vlahii au fost elementul principal al răscoalei, fapt recunoscut de cronicarul bizantin, iar Moesia nu era nimic altceva decât ținutul lor, care îngloba ambele maluri ale Dunării, locuite de autohtoni sau vlahi (români).

⁶ *Ibidem*, p. 16-24.

⁷ *Ibidem*, p. 140-146.

⁸ *Ibidem*, p. 158-161.

fiecare oraș dunărean de pe malul drept are un vecin pe malul stâng, excepție făcând orașul bulgăresc Lom, care nu are un oraș corespondent pe malul românesc. Pe de altă parte, nici satul bulgăresc Ghighen, comuna Gulianți, regiunea Pleven, nu se ridică la statutul unui oraș, dar este situat lângă complexul arheologic de la Oescus. Orașele sau localitățile care fac obiectul prezentării noastre sunt următoarele: Vidin-Calafat, Lom (fără corespondent), Orjahovo-Bechet, Ghighen-Corabia, Nikopol-Turnu Măgurele, Sviștov-Zimnicea, Ruse-Giurgiu, Tutrakan-Oltenița și Silistra-Călărași.

Granița fluvială dintre Bulgaria și România începe în dreptul insulei Kutovo⁹, în dreptul localității Basarabi, din județul Dolj, la cinci km amonte de Calafat și 10 km de Vidin și urmează cursul Dunării până la Silistra și Călărași, de unde continuă traseul spre nord prin Dobrogea românească până la vărsarea în Marea Neagră. Această delimitare teritorială, având în nord Dunărea și în sud lanțul Munților Balcani¹⁰, incluzând orașele dunărene de la Vidin până la Silistra și regiunile Montana, Vrața, Pleven, Loveci și Târnovo, era locuită de secole de o populație numeroasă de origine română.

De la Vidin și până la Dârstor putem enumera numeroase centre romane (Bononia/Vidin, Almus/Lom, Oescus/Ghigen, Novae/Sviștov, Sextaginta Prista/Ruse, Transmarisca/Tutrakan, Durostorum/Silistra), apărute de puternice castră din piatră, unde staționau legiuni ale Imperiului sau detașamente ale unor legiuni, pe lângă care s-au dezvoltat în timp localități formate din locuitori români, slavi și protobulgari, ultimii devenind un singur popor, cel bulgar, rezultatul unei sinteze de conjunctură politică și culturală¹¹. Pentru acest studiu ne vom limita la arealul menționat, care grupează o vastă porțiune dunăreană, actuala graniță fluvială dintre România și Bulgaria. Configurația geografică a celor două maluri ale Dunării este diferită. Dacă actualul mal stâng al Dunării, cel românesc, nu prezintă forme de relief deluroase sau stâncoase, decât în zona Defileului Carpatic (un peisaj cu o unicitate aparte)¹², alta este situația pe partea dreaptă, adică

⁹ Insula Kutovo face parte din teritoriul Bulgariei, conform „Convenției pentru delimitarea frontierei fluviale dintre Bulgaria și România“, instituită în anul 1908, după proclamarea Principatului autonom al Bulgariei. În apropiere se află orașul Bregovo, cel mai vestic oraș al Bulgariei, situat pe malul de est al Timocului, în regiunea Vidin, aproape de orașul Vidin. Timocul bulgăresc este o zonă cu o concentrație importantă de români.

¹⁰ Munții Balcani sau Stara Planina, traversează Bulgaria centrală până la Capul Emine, situat între Varna și Burgas, reprezentând capătul estic al lanțului Stara Planina, constituind un promontoriu, aflat la 14 km de orașul Oboz.

¹¹ Vezi, G. Lazăr, *Civilizația Țaratului Asăneștilor*, p. 61-65.

¹² De la intrarea Dunării în România se formează o zonă literalmente specială, denumită Defileul sa Clisura Dunării, unde bătrânul fluviu a săpat în Munții Banatului (Almajului) ca să își facă culoar de trecere și a format cele mai spectaculoase chei din Europa. Un peisaj deosebit este în dreptul Cazanelor Mari și Mici (o lungime totală de șapte km), unde Dunărea avea în trecut o lățime mică, iar malurile stâncoase, de origine calcaroasă

bulgărească, unde Câmpia Înaltă a Dunării, unitate de podiș, formează un mal deluros și stâncos, prielnic ridicărilor de fortărețe cu rol de apărare și supraveghere directă a perspectivei dunărene și a drumurilor de hotar. Bătrânul lanț al Munților Balcani își face simțită prezența încă de la sud de Dunăre, prin extensia lanțului muntos, punându-și amprenta asupra formelor de relief din proximitatea Dunării, conferind fluviului un aspect de fortăreață naturală.

După cucerirea Primului Țarat bulgar, Bizanțul a renunțat treptat la sistemul de apărare concentrat în zona vadurilor Dunării (Dobrogea), dovedit ineficient, regândind apărarea pe linia Dunării, dinspre Munții Haemus spre vest, către frontiera cu Ungaria¹³. Conflictelor cu Ungaria vor reclama întărirea cetăților bizantine de la Belgrad, Branicevo și Vidin. Acestea se vor regăsi ulterior în posesia Asăneștilor, fiind pierdute și recucerite în mod succesiv de aceștia, între 1186 și a doua parte a secolului al XIII-lea. Prima cetate vestică dunăreană recucerită de frații Petru și Asan, probabil prin 1186, a fost Vidinul (Baba Vida). Aceasta este menționată în harta militară din *Codex Latinus Parisinus – 7239*¹⁴ sub numele „Ahandin“. Amplasată pe malul Dunării, în apropierea orașului vecin Calafat, de pe malul românesc, fortificația de la Vidin este cea mai bine păstrată dintre fortificațiile medievale ale Bulgariei. În epoca Asăneștilor accesul se făcea prin două porți principale, așa cum ne dezvăluie descrierea asediului cetății de către comitele Ioachim în 1211¹⁵. Forma actuală, cu incintă dublă, datează din timpul

---

(Masivul Ciucarul Mare și Mic), se prezintă ca un spectacol al Naturii. Cazanele Dunării și Masivele Ciucar fac parte din Parcul Natural Porțile de Fier.

¹³ Al. Madgearu, *Asăneștii. Istoria politico-militară a statului dinastiei Asan (1185-1280)*, Târgoviște, 2014, p. 234; Al. Madgearu, *Byzantine Military Organization on the Danube, 10th-12th Centuries*, în „East Central and Eastern Europe in the Middle Ages, 450-1450“, vol. 22, Leiden, Boston, 2013, p. 85, p. 113-114, p. 143-144, p. 168.

¹⁴ Manuscrisul original se găsește la Bibliothèque Nationale din Paris, reprezentând un tratat militar, cu caracter enciclopedic, de redacție latină, datând din anii 1394-1395, autor Paulus Sanctinus Ducensis, fiind alcătuit la porunca lui Sigismund de Luxemburg, regele Ungariei, drept document oficial de tehnică militară folosit pentru cruciada din 1396, incluzând, la final, o hartă militară unde se evidențiază cetățile dunărene și pontice din spațiul valah și sud dunărean. Vezi, Ion Dumitru Snagov, *Țările Române în secolul al XIV-lea. Codex Latinus Parisinus. Tratat despre arta militară și mașinile de război*, București, 1978 (în continuare vom menționa harta militară din *Codex Latinus Parisinus*, f. 113v-114r., atunci când vom dori să evidențiem forma toponimică latină a cetăților dunărene sau pontice).

¹⁵ Vezi și DRH, *D. Relații între Țările Române*, vol. I (1222-1456), București, 1977, p. 29; G. Lazăr, *Problematika războiului civil de șapte ani din cadrul Țaratului Asăneștilor (1211-1218). Studiu de caz*, în „Muzeul Național“, XXVII, București, 2015, p. 13-17; *Bălgarski srednovekovni gradove i kreposti (gradove i kreposti po Dunav i cerno more)*, tom. I, coord. Aleksandăr Kuzev, Vasil Ghiuzelev, Varna, 1981, p. 107; V. Achim, *Politica sud-estică a regatului ungar sub ultimii Arpadieni*, București, 2008, p. 41; V. Mărculeț, *Vlaho-bulgari și latini (1204-1218). Aspecte militare ale luptei pentru supremație în*

țarului Ioan Strațimir, ultimul suveran al Țaratului de Vidin, înainte de căderea sub turci, având doar o singură intrare principală, dinspre latura de nord-vest, pe un pod de piatră (acesta era rabatabil, din lemn, exact ca podul intrării principale de la Țareveț). Turcii au cucerit Vidinul în 1396 și au acordat o importanță deosebită cetății, pe care au consolidat-o, în mai multe etape, păstrându-i forma originală¹⁶. Vidinul a fost un centru politic extrem de important pentru Asănești, aici rezidând mai mulți potențați locali, precum sebastocratorul Alexandru, fratele lui Ioan Asan al II-lea, și despotul bulgar Iacob Svetoslav, protejat bizantin, viitor țar bulgar. Vidinul devine chiar capitala Țaratului cu același nume, consacrat în timpul dinastiei Strațimir.

Vidinul se afla într-o relație de protectorat față de cetatea stâncilor de la Belogradcik. Mica cetate săpată în stâncă, extinsă progresiv din antichitate până în epoca stăpânirii otomane, era astfel poziționată încât trebuia să păzească potecile stâncilor din zonă („Sf. Nicola” și „Kadă-Boaz”), care duceau în sud către Munții Balcani, iar în nord către Vidin.

Ioniță Kaloioannes este cel care cucerește Belgradul și Branicevo, acordându-le importanța convenită unor fortificații care aveau menirea de a sprijini ofensiva contra Ungariei. În acest context a fost cucerită „Craina”, marca de graniță constituită de Ioniță în valea Cernei și care îngloba și o mică fortificație poligonală din piatră, ridicată pe malul Dunării, în partea de sud-vest a fostului castru roman Drobeta, nu departe de acesta¹⁷. Cetatea de piatră a fost datată, în baza cercetărilor arheologice, anterior instituirii Banatului de Severin (1232), ducat al Ungariei. Fortificația vlaho-bulgară a fost ridicată din blocuri de piatră masive, luate de la castrul roman din vecinătate și avea chiar două șanțuri împrejmuitoare cu apă. Biserica din incintă are un plan treflat, fiind asemănătoare cu cele din Târnovo. Denumirea Banatului de Severin reflectă o continuitate politică, întrucât termenul este de origine medio-bulgară, fiind preluat de unguri pe un fond de moștenire politică locală. Severinul a fost organizat de Țaratul vlah-bulgar ca un avanpost al stăpânirii acestora pe malul stâng al Dunării, devenind centrul regiunii „Craina”, pierdut de Ioan Asan al II-lea, din cauza ofensivei Ungariei în zonă. De fapt țarul vlaho-bulgar este și ultimul stăpânitor „de iure” al cetății Severinului¹⁸. Severinul

---

Peninsula Balcanică, Constanța, 2017, p. 141-144. Pentru dezvoltarea subiectului, vezi, G. Lazăr, *Problematika războiului civil...*, în „MN”, p. 14-15 și aparatul critic aferent.

¹⁶ *Bălgarski srednovkovni gradove i kreposti (gradove i kreposti po Dunav i cerno more)*, tom. I, p. 98-108 (studiul despre cetatea Vidin a fost realizat de Al. Kuzev); Al. Madgearu, *Asăneștii...*, p. 236.

¹⁷ V. Achim, *O formațiune medievală de graniță în sud-estul Banatului: Craina*, în Idem, *Banatul în Evul Mediu* (Studii), București, 2000, p. 161-176; Idem, *Politica sud-estică a regatului ungar sub ultimii Arpadieni*, p. 82-83.

¹⁸ M. Davidescu, *Monumente medievale din Turnu Severin*, București, 1969, p. 13-23; Idem, *Monumente medievale din N-V. Olteniei*, București, 1970, p. 12-19; Gheorghe I. Cantacuzino, *Cetăți medievale din Țara Românească în secolele XIII-XIV*, București,

se definește drept cetatea de nord a Țaratului, respectiv centrul mărcii de graniță a regiunii „Craina”, fiind un avanpost important al vlaho-bulgarilor pe malul opus al Dunării. Ca și Vidinul și Belgradul, cetatea de la Severin avea funcția de control și observare a circulației pe Dunăre, dar și a drumurilor de hotar, ceea ce explică ridicarea turnului înalt al incintei. În harta militară din *Codex Latinus Parisinus* – 7239 cetatea este denumită „Schierino”.

La Lom exista edificiul fortificat de la Almus, situat pe malul Dunării, care făcea parte din sistemul de apărare al limesului Imperiului roman. În vecinătatea acestuia, s-au descoperit multe vestigii medievale, chiar și un zid de incintă, cu mai multe straturi de consolidări, ultimul fiind de cărămidă. În pofida descoperirilor arheologice atestate pentru secolele XIII-XIV, încă nu s-a putut localiza fortificația medievală. Zidul de incintă păstrat în proximitatea ruinelor antice, este dispus în partea de nord, fiind de factură medievală, constituit din mai multe straturi de piatră și cărămidă. Din păcate această mărturie arheologică nu are un context istoric bine documentat și nu se poate preciza cu certitudine dacă aparține unei fortificații medievale sau atestă o consolidare a fortului antic de la Almus¹⁹. Nici măcar numeroasele descoperiri monetare din secolele XII-XIV nu au clarificat aceste aspecte²⁰. Se știe că, în 1261, Ungaria a declanșat un contraatac împotriva Țaratului bulgar. Relevant este faptul că ungurii au ocupat Vidinul și au atacat cetatea Lom, în drumul lor spre Târnovo, unde se urmărea ocuparea cetății de scaun a Asăneștilor. Un document unguresc din anul 1286, emis de regele Ștefan al V-lea, amintește de lupta din 1261 de la „castrum Lom”, de pe râul Iskăr (*conflictu Bulgarorum tunc agentis, ultra castrum Lom vocatum, iuxta fluvium Izker*)²¹. Numele Lom este o formă slavonă preluată de la anticul Almus. Cetatea antică Almus se întindea pe o suprafață de circa patru hectare, având forma unui pentagon neregulat, cu zidurile de incintă cuprinse între 200 și 250 de m lungime și grosime

2001, p. 106-117 (fortificația din colțul sud-vestic al castrului Drobeta), p. 129-132, p. 255 (n. 666); V. Achim, *Politica sud-estică a regatului ungar sub ultimii Arpadieni*, p. 82-88; Al. Madgearu, *Asăneștii...*, p. 234.

¹⁹ La Muzeul de Istorie din Lom, găzduit într-o clădire istorică din centrul urbei, în vecinătatea primăriei, se găsesc puține vestigii medievale, adăpostite într-o vitrină. Mai sunt câteva cruci din piatră păstrate în Lapidariumul din incinta interioară.

²⁰ Vezi, *Bălgarski srednovekovni gradove i kreposti (gradove i kreposti po Dunav i cerno more)*, tom. I, p. 116-117, G. Lazăr, *Scurtă incursiune în istoria cetăților Țaratului Asăneștilor (1185-1280)*, p. 14-15, n. 12; Al. Madgearu, *Asăneștii...*, p. 236.

²¹ Eudoxiu de Hurmuzaki, *Documente privitoare la istoria românilor, culese de Eudoxiu de Hurmuzachi, Volumul I, Partea 1*, ediție N. Densușianu, vol. I, part. 1 (1199-1345), București, 1887, doc. CCCLXXII, p. 462; P. Nikov, *Bălgaro-ungarski otnošenija ot 1257 do 1277 godina*, în „SbBAN”, XI, 7, Sofija, 1920, p. 102; *Bălgarski srednovekovni gradove i kreposti (gradove i kreposti po Dunav i cerno more)*, tom. I, p. 117; Al. Madgearu, *Asăneștii...*, p. 215-216, p. 236; V. Achim, *Politica sud-estică a regatului ungar sub ultimii Arpadieni*, p. 152-153.

de doi metri, prevăzută cu turnuri și bastioane de apărare. În momentul de față nu există dovezi pentru asocierea ruinelor cetății antice Almus cu ruinele cetății medievale Lom. Cetatea medievală „Kaleto”²², denumită conform tradiției, formă întâlnită și la cetatea de la Șviștov a fost distrusă de turci după cucerirea Bulgariei, la sfârșitul secolului al XIV-lea.

Mica fortificație de la Orjahovo, pe nume „Kamăka” (cetatea de piatră), după tradiție, este ridicată în vremea Asăneștilor, pe ruinele fortăreței din timpul Primului Țarat bulgar, la circa 1,2 km de centrul orașului Orjahovo (Rahova), în vecinătatea castrului roman Appiaria. Este ridicată pe malul Dunării, pe un promontoriu inaccesibil, având o bună poziție de observație a fluviului și a drumurilor de hotar. În cele două perioade de construcție, se consolidează sistemul de apărare, accentul punându-se pe dezvoltarea turnurilor și a bastioanelor²³. Cetatea Orjahovo este atestată într-o luptă din 1266, fiind denumită *castrum Vrchov* într-un document din 1283, emis de regele Ștefan al V-lea, care pomenea actele războinice ale lui Grigore, banul Banatului de Severin²⁴. În harta militară din *Codex Latinus Parisinus*, cetatea Orjahovo este amintită sub numele „Azara”²⁵. Poziția sa strategică îi permitea să controleze căile de comunicație terestre și fluviale și, în același timp, să primească întăriri de la cetățile dunărene vecine, dar și din interiorul Țaratului.

Între Orjahovo și Nikopol, în satul Ghighen, regiunea Pleven, se găsește un foarte important sit arheologic de epocă romană, cunoscut sub denumirea bulgară de „Rimskijat grad – Kolonija Ulpija Eskus” sau varianta latină: „Colonia Ulpia Oescensium”. Numele orașului roman i se trage de la râul Iskăr, care se varsă în Dunăre, aflat la trei km vest de vestitul oraș antic, fondat de împăratul Traian după războaiele dacice²⁶. Încă din secolul I al erei noastre, în castrul Oescus staționa Legio V Macedonica. Castrul roman constituia o fortificație puternică cu ziduri extrem de groase din piatră și turnuri masive de apărare, iar porțile erau consolidate

²² Termenul „Kaleto” este folosit în limba bulgară pentru a desemna o fortăreață. Probabil că această denumire a fost generalizată ulterior, în perioada stăpânirii otomane, pentru a localiza zona unde se afla o fostă cetate.

²³ D. Dimitrova, *Srednovekovnata krepost Kamăka krai Orjaxovo*, în „Arhitekturata na Părvata i Vtorata bălgarska dărjava”, Sofija, 1975, p. 165-181; Al. Madgearu, *Asăneștii...*, p. 236.

²⁴ E. de Hurmuzaki, I, 1, doc. CCCLXXII, p. 462; P. Nikov, *Bălgaro-ungarski otnošenija ot 1257 do 1277 godina. Istoriko-kriticino izsledvane*, în „SbBAN” („Sbornik na Bălgarskata akademija na naukite”), XI, 7, Sofija, 1920, p. 157-158; *Bălgarski srednovekovni gradove i kreposti (gradove i kreposti po Dunav i cerno more)*, tom. I, 121-122; Al. Madgearu, *Asăneștii...*, p. 236.

²⁵ *Bălgarski srednovekovni gradove i kreposti (gradove i kreposti po Dunav i cerno more)*, tom. I, p. 123 (studiul despre cetatea Orjahovo a fost realizat de Al. Kuzev).

²⁶ D. Aparaschivei, *Orașele romane de la Dunărea Inferioară (secolele I-III P. CHR.)*, Iași, 2010, p. 77, p. 83.

și străjuite de turnuri puternice, devenind un reper important al apărării dunărene. „Colonia Ulpia Oescensium” este cercetat anual de către arheologi de la Institutul Național de Arheologie din Sofia și de la Muzeul Regional din Pleven²⁷. În ciuda numeroaselor descoperiri antice, care relevă una dintre cele mai importante locuiri din secolele I-IV, vestit port pe Dunăre, cu atestări documentare până în secolul al VI-lea, viețuirea urbei se oprește brusc înainte de năvălirile slavilor în sudul Dunării. În dreptul coloniei romane Oescus se afla centrul de la Sucidava (Corabia, jud. Olt), care era un pandant al metropolei de pe Iskăr, cu rol strategic incontestabil. Așezarea civilă romană, cercetată sumar, a fost localizată sub vatra fostului sat Celei. Importantă este fortificația romană târzie, devenită bizantină, garnizoană a unor detașamente ale Legio V Macedonica. Din vremea lui Constantin cel Mare, exista un pod peste Dunăre, cu rol strategic între Oescus și Sucidava, având o lungime de aproximativ 2400 metri. Fortificația reprezenta un bastion al Oescusului pe malul stâng al Dunării, fiind integrată în viața civilizației bizantine, dovedită și prin descoperiri arheologice de factură creștină²⁸. În perioada medievală se cunosc forme rurale de locuire, pe ambele maluri ale limesului danubian, însă fără o mare însemnătate. Forma românească „Celei” este atestată în Diploma Ioaniților din 1247²⁹, dar nu cunoaștem o refacere parțială a cetății până în vremea lui Mihai Viteazul³⁰. În harta militară din *Codex Latinus Parisinus*, imediat după cetatea „Azara”, pe malul opus, este prezentată o cetate cu steag cruciat, interpretată de specialiști ca fiind cetatea „Celei”³¹. Tăcerea surselor istorice nu este obligatoriu un reper pentru excluderea unei colaborări între cele două „capete de pod” dunărene. La sfârșitul secolului al XIV-lea așezarea este integrată în stăpânirea otomană, odată cu căderea celor două țarate bulgare, de Târnovo și Vidin, sub turci. Ghighenul este atestat în urma puternicelor lovituri ale corpurilor de oaste muntene din anii 1461-1462³².

²⁷ În cadrul Muzeului Regional din Pleven, în sala dedicată epocii Romane, se găsește un cap de cetățean roman din marmură, găsit în ruinele de la Oescus în campania de săpături arheologice din vara anului 2019. Piesa este expusă în centru sălii, pe un postament rotativ. Starea de conservare este foarte bună.

²⁸ D. Tudor, *Sucidava*, București, 1966, ed. a II-a, 1974; *Idem*, *Podurile romane de la Dunărea de Jos*, București, 1971; O. Toropu, C. Tătulea, *Sucidava-Celei*, București, 1987 (care sintetizează cercetările asupra site-ului arheologic).

²⁹ *Documente privind istoria României (DIR)*, veacul XI, XII, XIII, C. *Transilvania*, vol. I, (1075-1250), București, 1951, doc. nr. 285, p. 330.

³⁰ P. Gherghe, L. Amon, *Noi elemente de arhitectură descoperite în zona cetății romano-bizantine de la Sucidava-Celei (județul Olt), în campaniile de cercetări din 2002 și 2003*, în „Istorie și Societate”, vol. I, București, 2011, p. 11-12 (vezi și următoarele până la p. 24).

³¹ Ion Dumitru Snagov, *Țările Române în secolul al XIV-lea. Codex Latinus Parisinus. Tratat despre arta militară și mașinile de război*, p. 89. Vezi și harta militară de la fila 113v.

³² Așezarea de la Ghighen este menționată în contextul campaniei din 1461-1462, întreprinsă de Vlad Țepeș asupra cetăților și orașelor turcești de la Dunăre. În scrisoarea trimisă către

La Sviștov este atestată încă din secolul al XII-lea cetatea denumită de tradiție „Kaletto”, aflată la o distanță apreciabilă față de *castrum Novae*, pe un deal din vecinătatea Dunării, de unde se putea supraveghea navigația, precum și drumurile de hotar. Planul cetății este în formă de patrulater, având șapte turnuri și ziduri puternice³³. Cercetarea arheologică a scos la iveală un bogat inventar de bunuri istorice din vremea Țaratului Asăneștilor. Cronicarul arab al-Idrisi amintește cetatea de la Sviștov sub numele de Subestcastro, precizând că, ținând calea răsăritului, aceasta se află la o zi și jumătate distanță față de Vidin și tot atât față de Dârstor. Istoricul B. Nedkov susține că forma Subestcastro este preluată de la bizantini, care numeau cetatea dunăreană drept Svistocastron. Atacul mongol din 1242 nu o ocolește, descoperindu-se și un tezaur monetar îngropat în vremea aceea³⁴.

Dezvoltarea cultului sfinților militari, o temă întâlnită în ideologia Asăneștilor, era argumentată, în epoca Asăneștilor, de prezența bisericii cu hramul sfântului mare mucenic Gheorghe, datată pentru secolele IX-X, situată în apropierea cetății, distrusă ireparabil în timpul ocupației turcești³⁵. La circa 50-60 de metri nord, față de biserica „Sf. Gheorghe”, se află biserica „Sf. Dimitrie”, construită (mai degrabă refăcută) în timpul ocupației turcești, sfârșitul secolului al XV-lea, începutul celui următor³⁶. După tradiție, biserica a fost ridicată în timpul

---

regele Matia Corvin, probabil din Giurgiu, datată 11 februarie 1462, se precizează că de la Gurile Dunării și până la Orjahovo au fost uciși peste 23884 de turci și bulgari, iar în registrul anexat scrisorii, care conține numărul celor uciși în fiecare localitate, penultima localitate este „Girgue-Gigin” (Ghighen). Vezi, Gheorghe I. Cantacuzino, *Cetăți medievale din Țara Românească în secolele XIII-XIV*, București, 2001, p. 71-72. Nu se specifică existența unei fortificații în Ghighen. Pentru bibliografia problemei, vezi și n. 208 și 209.

³³ Conform unei gravuri vieneze din anul 1826, cetatea „Kaletto” mai avea șase turnuri, părând a nu avea o funcționalitate militară. Vezi, *Bălgarski srednovkovni gradove i kreposti (gradove i kreposti po Dunav i cerno more)*, tom. I, p. 151.

³⁴ B. Nedkov, *Bălgarija i sâsednitate i strani prez XII*, în „Gheografijata” na Idrisi, Sofija, 1969, p. 79, p. 133-134; *Bălgarski srednovkovni gradove i kreposti (gradove i kreposti po Dunav i cerno more)*, tom. I, p. 150 (studiul despre cetatea Sviștov a fost realizat de Al. Kuzev); Al. Madgearu, *Asăneștii...*, p. 236.

³⁵ În prezent, lucru foarte puțin știut chiar de localnici, biserica „Sf. Gheorghe” se mai păstrează într-o ipostază inedită în curtea unui familii. Se poate vedea doar zidul demantelat al altarului orientat tradițional către răsărit. Forma bisericii este sugerată de o machetă expusă în cadrul ruinelor lăcașului de cult. Această familie are în grijă și biserica „Sf. Dimitrie”, din proximitate, care este vizitabilă.

³⁶ *Bălgarski srednovkovni gradove i kreposti (gradove i kreposti po Dunav i cerno more)*, tom. I, p. 150. Conform prezentării istorice a bisericii, care nu are legătură cu lucrarea citată anterior, se precizează că o inscripție de frescă votivă slavonă îl menționează pe Matei Basarab în calitatea sa de ctitor, în anul 1642. Este posibil ca voievodul muntean, recunoscut ca un mare ctitor și binefăcător al culturii, nu doar în Țara Românească, să fi

celui de-al Doilea Țarat bulgar, în secolul al XIV-lea, de patriarhul Eutimie din Târnovo.

Între Orjahovo și Tutrakan, pe Câmpia Înaltă a Dunării, se găsesc două grupe de cetăți medievale, dispuse pe cele două maluri ale bătrânului fluviu. Din păcate, mențiunile documentare sau arheologice despre aceste cetăți, pentru perioada Asăneștilor, sunt foarte sărace, neavând în această fază a cercetării prea multe informații, însă trebuie luată în calcul posibila stăpânire a Asăneștilor în regiunea Nikopol (Nicopolis)-Turnu³⁷ și Ruse-Giurgiu³⁸. Această rațiune este plauzibilă, avându-se în vedere influența acestora asupra teritoriului dunărean, mai ales că strategia de control a Dunării și de apărare a cetății de scaun Târnovo ținea și de întărirea apărării pe Dunăre în acel teritoriu dunărean, iar cetățile menționate probabil că făceau parte din această politică. În harta militară din *Codex Latinus Parisinus – 7239*, cetatea Nikopol este denumită „Nichopoli”, Giurgiu poartă numele de „Zorio”, iar Ruse este denumită „Zorzanelo”. Se mai folosea și forma turcească „Roussico”, adică Rusciuk.

Cele două grupe de cetăți au avut o importanță însemnată istorică, fiind prezentate împreună în lucrarea coordonată de Alecsandăr Kuzev și Vasil Ghiuzelev, dedicată cetăților medievale bulgărești de la Dunăre și Mare. Dacă pentru cele patru cetăți, mărturiile documentare lipsesc pentru perioada care ne preocupă, putem semnală însă ceramică cu specific de epocă, hiperperi bizantini din perioada lui Ioan al III-lea Dukas Vatatzes (Turnu) și a lui Mihail al VIII-lea Paleologos (Giurgiu)³⁹. Lucrurile stau mult mai bine pentru sfârșitul secolului al

---

refăcut biserica în acel an. Pictura poartă semnătura artistului Zaharija Țaniov, discipol al Școlii de la Trjavna.

³⁷ Cetatea Nikopol este situată pe un promontoriu al Dunării, în actualul cartier „de sus”, răspândit pe coline, într-o poziție excelentă de supraveghere a Dunării și de control a drumurilor de hotar. Este plasată în amonte față de cetatea „Kaleto” de la Sviștov și face parte din regiunea Pleven. Conform descrierii lui Walewrand de Wavrin, orașul, care era apărat de cetatea de pe deal, avea două parapete mari de zid, întărite cu turnuri puternice și rotunde, care coborau de la cetate spre Dunăre (*Călători străini despre Țările Române*, I, București, 1968, p. 113; o gravură din prima jumătate a secolului al XIX-lea surprinde parapetul vestic, care cobora spre fluviu, vezi și *Bălgarski srednovekovni gradove i kreposti...*, tom. I, p. 133). Fortăreața Turnu, ridicată pe malul stâng al Dunării, a fost, cel mai probabil, în anumite momente istorice, un avanpost al puternicei cetăți bulgărești.

³⁸ Sextaginta Prista este denumirea antică a localității Ruse, cunoscută drept „Zorzanelo” sau „Roussico” (Rusciuk), în perioada medievală. Este situată în aval față de cetatea „Kaleto” de la Sviștov, la circa 100 de km de aceasta. Pe malul opus al Dunării se afla cetatea Giurgiu, tradiția menționând chiar existența unui pod (probabil plutitor, din lemn) care făcea legătura între cele două fortificații.

³⁹ O Iliescu, *L'hyerpère byzantine au Bas-Danube du XIe au XVe siècle*, în „Revue des études Sud-Est européennes” (RESEE), VII, București, 1969, p. 117-118; C. Preda, *Circulația monedelor bizantine în regiunea Carpato-dunăreană*, în „Studii și Cercetări de Istorie Veche”, 23, 3, 1972, p. 402; *Bălgarski srednovekovni gradove i kreposti (gradove*

i kreposti po Dunav i cerno more), tom. I, p. 143, p. 145, p. 148, p. 164, p. 166 (studiul despre cetățile Nikopol-Holăvnik (Turnu), Ruse-Giurgiu a fost realizat de Al. Kuzev). Cetățile Turnu și Giurgiu au fost ridicate și dezvoltate de Mircea cel Bătrân pe locul unora mai vechi (cel mai probabil din perioada bizantină, însă nu excludem nici varianta propusă de Al. Kuzev, care afirmă că aceste fortificații au fost ridicate de Primul Țarat bulgar și serveau drept capete de pod ale cetăților bulgărești vecine). În cazul cetății Turnu, se aduce în discuție o inscripție târzie în piatră, ce provine din interiorul fortificației, referindu-se la refacerea cetății, datând din 1397-1398, când cetatea era denumită Holăvnik. Al. Kuzev și, în special, Ivan Gălăbov susțin că denumirea Holăvnik derivă din termenul slavon „holeva/holeva” (încălțăminte), sugerându-ne o altă funcție a cetății, respectiv de târg medieval unde se desfășeau produse de încălțăminte. Pisania cetății Turnu (Holăvnic) se conservă exemplar în depozitul *Lapidarium* al MNIR, nr. de inv. 18884. În luna septembrie 2018 a fost admirată în cadrul expoziției *Mircea ce Bătrân 600*, deschisă la MNIR. Vezi, *Mircea ce Bătrân 600* (catalog expoziție), București, 2018, p. 34 (fișa științifică a fost realizată de G. Lazăr). Cetatea Holăvnik este atestată ulterior, în forma Cholownic, dar și sub numele Nicopolis Minor (denumire consacrată în secolul al XIV-lea) în harta din prima jumătate a secolului al XVII-lea a lui J. B. Homan din Nürnberg. Vezi, *Bălgarski srednovekovni gradove i kreposti (gradove i kreposti po Dunav i cerno more)*, tom. I, p. 143-145; I. Gălăbov, *Prinosăt na epigrafskija material za rešavane na lingvisticini problemi*, în „Izvestija na Narodija Muzei - Varna”, XII (XXVII), 1976, p. 35-36; Gheorghe I. Cantacuzino, *Cetăți medievale din Țara Românească în secolele XIII-XIV*, p. 184-185, p. 196-197. De cealaltă parte se situează unii istorici români, care consideră că sursa epigrafică, cu denumirea Holăvnic, reprezintă o variantă slavizată a termenului turc „kule” (turn). Vezi, Gheorghe I. Cantacuzino, *op.cit.*, p. 184-185, inclusiv n. 498. Fortificația Turnu și-a luat numele de la turnul principal al incintei întărite cu două rânduri de palisade, zid de apărare și întăritură de pământ, dispusă la circa un km de Dunăre. Cetatea Giurgiului a fost construită pe un ostrov aflat în apropierea malului stâng al Dunării. Ca și în cazul fortificației Turnu, Al. Kuzev susține teoria conform căreia cetatea Giurgiu a fost construită de conducătorii Primului Țarat bulgar, servind drept cap de pod al cetății vecine. Argumentele invocate de istoricul bulgar sunt de natură numismatică: monedele deja menționate, de la Mihail al VIII-lea Paleologos, ceramica cu decor sgraffitat de factură balcanică sau menționările cetății Giurgiu în surse târzii (secolele XV-XVI), însă acestea din urmă nu trebuie luate în calcul. Turnul poligonal original, atribuit bizantinilor, cel mai probabil în prima parte a secolului al XI-lea, după cucerirea Primului Țarat bulgar de către Bizanț, care avea rolul de control a circulației pe Dunăre, putea fi preluat și de vlaho-bulgari la sfârșitul secolului al XII-lea, atunci când se consolidează autoritatea politică a Țaratului Asăneștilor în regiune. Cetățile Ruse și Giurgiu sunt reprezentate și în harta militară din *Codex Latinus Parisinus*. *Bălgarski srednovekovni gradove i kreposti (gradove i kreposti po Dunav i cerno more)*, tom. I, p.163-166; Gheorghe I. Cantacuzino, *Cetăți medievale din Țara Românească în secolele XIII-XIV*, p. 206-207. Pe scurt, istoriografia vecină susține stăpânirea fortificațiilor Turnu și Giurgiu din timpul Primului Țarat bulgar și până la cucerirea Bulgariei de către turci (excepție făcând perioada când Imperiul și-a reconfirmat pozițiile în regiunea dunăreană, secolele XI-XII), iar istoricii români infirmă aceste ipoteze, invocând penuria documentară și lipsa descoperirilor arheologice.

XIII-lea și secolul al XIV-lea, adică pentru perioada celui de-al Doilea Țarat bulgar, când avem atestări documentare pentru o stăpânire bulgărească efectivă, mai ales în cetățile Nikopol și Ruse. În timpul ocupației turcești a Bulgariei, trebuie precizată prezența pe limesul dunărean vecin a unor domnitori ai Țării Românești, atunci când interesele lor o impuneau. Într-un plan din anul 1810, al cetăților medievale Ruse și Giurgiu, se poate observa dispunerea lor exactă, cât și dimensiunea acestora. În comparație cu Giurgiu, care era o fortificație de dimensiune medie, amplasată pe un ostrov din vecinătatea Dunării, cea de Rusciuk, situată chiar pe malul Dunării, în amonte față de Giurgiu, se înălța impunătoare, având nenumărate turnuri masive, cuprinse de un zid de incintă puternic, apărând orașul atât pe cursul fluviului, cât și dinspre uscat⁴⁰.

La Muzeul Regional de Istorie din Pleven, organizat într-o clădire monument istoric, se găsește o sală dedicată istoriei cetății Nikopol, conținând piese de patrimoniu care provin din cetate și din vecinătate. Cetatea medievală de la Pleven, situată pe drumul către Loveci și Târnovo, putea interveni în situații de necesitate în sprijinul cetății dunărene de la Nikopol. Prima atestare a cetății Pleven, sub acest nume, provine dintr-un document de la regele Ungariei, Ștefan al V-lea, din anul 1270⁴¹. În epoca Asăneștilor și cea ulterioară (secolele XII-XIV), Plevenul a fost inclus în sistemul de apărare a capitalei Târnovo. Multe descoperiri arheologice atestă o continuitate istorică a orașului și cetății Pleven în perioada menționată, dar acest subiect va fi discutat pe larg în lucrarea anunțată la începutul articolului.

În apropierea cetății „Zorzanelo”, către drumul spre Târnovo, se afla Cervenul, apărat de o fortificație masivă situată pe un platou de pe valea râului Lom, în Canionul Rusenski Lom, nu departe de mănăstirile rupestre de la Basarabovo și Ivanovo, în regiunea Ruse. Fortificația refăcută în vremea Asăneștilor făcea parte din sistemul de apărare al cetății de Scaun, dar, la nevoie, putea interveni în ajutorul cetății dunărene din vecinătate.

La jumătatea distanței dintre Ruse și Silistra, este localizat orașul dunărean Tutrakan cunoscut și prin denumirea Turtucaia, deoarece în perioada interbelică, împreună cu centrul de la Silistra, au făcut parte din România⁴². Este situat vis á vis

⁴⁰ *Bălgarski srednovekovni gradove i kreposti (gradove i kreposti po Dunav i cerno more)*, tom. I, p. 169.

⁴¹ P. Nikov, *Bălgaro-ungarski otnošenija ot 1257 do 1277 godina. Istoriko-kriticino izsledvane*, în „SbBAN”, p. 144-145, p. 202-203 (Documentul menționează varianta „Pleun” pentru Pleven); M. Grăncearov, *Istorijska na Pleven*, Pleven, 2001, p. 5, n. 3.

⁴² În perioada 1913-1940, ca urmare a celui ce-al Doilea Război Balcanic, orașul Turtucaia a aparținut de regatul României, împreună cu sudul Dobrogei (Cadrilaterul). Aceasta nu este o pură coincidență politică, ci o reparație istorică, deoarece acea zonă era legată de România printr-o tradiție milenară, Dunărea neconstituind o piedică în calea înfrățirii dintre populațiile ambelor maluri. Momentul rupturii romanității se produce odată cu pătrunderea slavilor la sud de Dunăre, urmată de stabilirea protobulgarilor în regiune, dar

de actualul oraș românesc Oltenița. În perioada romană se numea Transmarisca, etimologia sugerând o legătură directă cu mlaștina de pe malul opus al Dunării, pe nume Marisca, ceea ce înseamnă „așezarea de dincolo de mlaștină”⁴³. Legătura etimologică dintre cele două maluri ale Dunării, presupune o relație între două așezări vecine, integrate în sistemul de apărare al limesului roman de pe Dunăre. Existența castrului roman de la Transmarisca a favorizat dezvoltarea urbei din cadrul provinciei Moesia Inferior, implicit a așezării autohtone vecine de pe malul stâng, care erau apărate de unități militare de tip vexilatio, cohorta equitata sau Milites Noves ale Legio I Italica, cu comandamentul la Novae (Sviștov) și Legio XI Claudia, cu comandamentul la Durostorum. Poziția strategică permitea primirea de întăriri militare, în caz de necesitate, atât pe Dunăre cât și pe uscat de la Durostorum și Sextaginta Prista, cât și de la castul Abritus (Razgrad). În secolul al VII-lea, pe fondul invaziilor slavilor și protobulgarilor în Balcani nu se mai semnalează mărturii ale surselor istorice cu privire la sistemul fortificat al Trasmariscăi. Descoperirea unor tezaure monetare de factură bizantină, din epoca lui Ioan Tzimiskes, confirmă presupusul rol militar jucat de cetatea Tutrakan în timpul Primului Țarat bulgar⁴⁴.

Sursele istorice sunt lacunare în ceea ce privește importanța cetății medievale Tutrakan în istoria Țaratului Asăneștilor. Este greu de crezut că o cetate dunăreană din epoca bulgaro-bizantină (secolele IX-X/XII) să nu fi făcut parte din planurile Asăneștilor de întărire a apărării fluviale în regiunea Dârstor, în condițiile în care cetatea de reședință, capitală a fostei theme bizantine Paristrion/Paradunavon, era socotită determinantă pentru strategia limesului dunărean. Altfel, trebuie scoasă în evidență însemnătatea scaunului episcopal de Tutrakan, care ținea de Patriarhia de Constantinopol, în secolele VII-IX⁴⁵. Un asemenea centru, cu rol militar, religios și implicit economic nu putea dispărea peste noapte. Invocarea penuriei documentare sprijină, în genere, istoricii rezervați sau pesimiști, dar nu este un argument irefutabil. Chiar dacă pentru epoca Asăneștilor nu avem informații concrete, cum nu avem pentru multe altele (în mod paradoxal cetatea Tutrakan nu apare în harta militară din *Codex Latinus Parisinus – 7239*), dar care pot fi anticipate și deslușite contextual, cetatea Tutrakan intră în vizorul domnilor Țării Românești, fiind pusă în legătură cu expedițiile antiotomane ale acestora⁴⁶. Iată

---

chiar și în aceste condiții presupunem că s-au păstrat anumite legături, consolidate în secolele viitoare.

⁴³ Avându-se în vedere complexitatea temei și faptul că aceasta transcende subiectului de față, vom aborda în cadrul lucrării anunțate la începutul studiului conexiunile etimologice locale și bibliografia problemei.

⁴⁴ *Bălgarski srednovkovni gradove i kreposti (gradove i kreposti po Dunav i cerno more)*, tom. I, Varna, 1981, p. 171-172 (studiul despre cetatea Tutrakan a fost realizat de Al. Kuzev).

⁴⁵ *Ibidem*, p. 171.

⁴⁶ Vezi, Gheorghe I. Cantacuzino, *Cetăți medievale din Țara Românească în secolele XIII-XIV*, p. 209 (În cronică lui Walerand de Wavrin, în pasajele care relatează despre Campania de

așadar un moment concret în care cetatea fusese integrată structurii de tip binom, cu funcție militară pe cele două maluri ale Dunării, în diverse perioade ale secolelor XIV-XVI⁴⁷, îi ciuda dominației otomane instaurată la sfârșitul secolului al XIV-lea în toate provinciile celui de-al Doilea Țarat bulgar.

Cea mai însemnată cetate a Țaratului la Dunărea de Jos, poziționată la confluența brațelor Dunării, este chiar capitala themei bizantine Paristrion/Paradunavon. Dârstor a fost unul dintre centrele politice și religioase de referință pentru organizarea statalității Asăneștilor. Nu știm cu precizie data intrării Dârstei în componența Țaratului. Aleksandăr Kuzev propune perioada cuprinsă între 1186 și 1188. Conform Istoriei lui Choniates, încă din vara lui 1187, Preslavul i-a revenit lui Petru, primul țar al Asăneștilor, retras în regiunea de nord-est, iar fratele său Asan I a preluat puterea noului stat format cu reședința la Târnovo. Nu avem date certe cu privire la intenția lui Petru de a controla și cetatea Dârstor. Putem afirma cu încredere că fortificația bizantină a fost folosită de Țaratul de Târnovo după campania lui Ioniță Kaloioannes din 1201, când s-a recucerit Varna, instaurându-se totodată și controlul progresiv în regiunea Dunării de Jos și a nordului Dobrogei, deoarece fortificațiile dunărene dețineau funcția de control și observare a circulației pe Dunăre. Se știe că iureșul mongol din 1242 a provocat multiple distrugerii orașului, în speță bisericii mitropoliei de Dârstor⁴⁸. În perioada de consolidare a Țaratului, începând cu domnia lui Ioniță, Mitropolia de Dârstor a aparținut ierarhic de Scaunul primat, ulterior patriarhal, de Târnovo⁴⁹. În anul 1278, țarul porcar Ivailo se refugiază la Dârstor, după ce pierde lupta pentru Târnovo, unde este asediat timp de trei luni de către generalul Mihail Glabas Tarchaneiotos, cuceritorul cetăților dunărene bulgărești până la Vidin⁵⁰. Stăpânirea lui Mircea cel Bătrân asupra cetății este confirmată și de inscripția din anul 1407-1408. Documentul

---

Dunăre din 1445 se precizează că cetatea Giurgiu este foarte puternică, pătrată, cu patru laturi lungi de zid, având în colțuri câte un turn mare și puternic, iar cel mai mic dintre aceste turnuri este mai mare și mai puternic decât turnul cetății Turcan/ Tutrakan). Iată așadar, o comparație interesantă făcută de un occidental despre cetățile Giurgiu și Tutrakan. Tot același autor menționează că cetatea Tutrakan a fost asediată și cucerită de flota burgundă, împreună cu câteva galere papale, în anul 1445 datorită incendierii părților lemnoase ale fortificației, fapt care îi determina pe asediați să se predea. Vezi, *Călători străini despre Țările Române*, I, p. 111; Gheorghe I. Cantacuzino, *Cetăți medievale din Țara Românească în secolele XIII-XIV*, p. 64-65, p. 251.

⁴⁷ *Bălgarski srednovekovni gradove i kreposti (gradove i kreposti po Dunav i cerno more)*, tom. I, p. 173-176.

⁴⁸ Al. Madgearu, *Asăneștii...*, p. 238.

⁴⁹ M. G. Poprujenko, *Sinodik țarija Borila*, în *Bălgarski starini*, VIII, Sofija, 1928, p. 92; *Bălgarski srednovekovni gradove i kreposti (gradove i kreposti po Dunav i cerno more)*, tom. I, p. 186 (studiul despre cetatea Dârstor a fost realizat de Al. Kuzev).

⁵⁰ I. Vásáry, *Cumans and tatars*, Cambridge University Press, 2005, p. 79-84; *Bălgarski srednovekovni gradove i kreposti (gradove i kreposti po Dunav i cerno more)*, tom. I, p. 187.

epigrafic, aflat în patrimoniu MNIR, este foarte important pentru istoria cetății Dârstor, deoarece amintește posterității faptele de arme ale voievodului muntean, stăpân și apărător al Dârstorului⁵¹. În harta militară din *Codex Latinus Parisinus - 7239*, cetatea Dârstor este denumită „Tristari”. Istoricul și arheologul bulgar Gheorghe Atanasov, de origine dobrogeană, născut la Silistra în anul 1957, s-a preocupat îndeaproape de istoria orașului natal și a teritoriului dobrogean. A efectuat săpături în sit-ul arheologic al cetății Dârstor/ Durostorum/ Dorostol, identificând aspecte interesante ale planului cetății medievale. Castelul poligonal a fost ridicat pe malul Dunării, începând cu secolul al IV-lea, în vecinătatea fortificației legiunii XI Claudia, pe o suprafață de cinci hectare, având o dezvoltare progresivă de-a lungul secolelor. În partea de nord se aflau portul cetății și cele mai importante edificii laice și religioase, incinta dezvoltându-se spre sud, făcând legătura cu cele două drumuri comerciale principale. Existau două porți principale, de est și de sud, cu câte două porți și ziduri duble, corespunzătoare drumurilor principale, integrate în sistemul de apărare, format din zidul de incintă, masiv și puternic, prevăzut cu turnuri înalte și solide⁵². În planul din 1810, amintit pentru Rusciuk și Giurgiu, cetatea Dârstor este prezentată în amonte de configurarea celor două brațe ale Dunării, Borcea și Ostrov, având, chiar la Dunăre, un zid masiv exterior de incintă⁵³.

---

⁵¹ Vezi, *Mircea ce Bătrân 600* (catalog expoziție), p. 37 (fișa științifică a fost realizată de G. Lazăr, include și bibliografia inscripției).

⁵² G. Atanasov, *Iujnata krepostna stena na Durostorum-Drăstăr-Silistra*, în „AOR” („Arheologhiceski otkritija i razkopki”) za 2008 g., Sofija, 2009, p. 433-435; Idem, *Iujnata krepostna stena na Durostorum-Drăstăr-Silistra*, în „AOR” („Arheologhiceski otkritija i razkopki”) za 2009 g., Sofija, 2010, 235-237; Idem, *Iujnata krepostna stena na Durostorum-Drăstăr-Silistra*, în „AOR” („Arheologhiceski otkritija i razkopki”) za 2011 g., Sofija, 2012, p. 270-272; Idem, *Krepostna na Durostorum-Dorostol-Drăstăr*, p. 7-28.

⁵³ *Bălgarski srednovekovni gradove i kreposti (gradove i kreposti po Dunav i cerno more)*, tom. I, p. 178.

Cetatea Belogradcik, vedere dinspre prima incintă fortificată. În fundal se pot vedea a doua incintă fortificată și citadela medievală. Fotografiiile au fost realizate de autor în campania de documentare din octombrie 2019

Cetatea Belogradcik, incinta citadelei medievale

Muzeul de Istorie din Lom. Vitrină cu obiecte medievale, secolele XIII-XIV

Muzeul de Istorie din Lom. Incinta Lapidariului unde sunt etalate cruci creștine medievale

Biserica imperială „Sf. Petru și Pavel” din Nikopol, amplasată pe locul unei mănăstiri, în cartierul „de jos”, secolele XIII-XIV

Dunărea și malul românesc, la punctul feribot, în apropiere de Turnu Măgurele. Vedere din cetatea Nikopol, situată în cartierul „de sus”, de la limita nordică a zidului de incintă care cobora spre fluviu

Ruinele cetății „Kamăka” din Orjahovo

Dunărea la Orjahovo. Vedere din incinta cetății „Kamăka”

Ruinele cetății „Kaletu” din Sviștov

Muzeul Regional din Ruse. Vitrină cu obiecte de factură militară, secolele XIII-XIV, descoperite în cetatea „Roussico” (Rusciuk), sau la Cerven